

ІНСТИТУТ КОРОЛІВСЬКОЇ ВЛАДИ В ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ ВАНДАЛО-АЛАНСЬКОГО КОРОЛІВСТВА

У статті розглядається проблема функціонування інституту королівської влади у Вандало-аланському королівстві. Вказується на поєднання германських та римських елементів із християнською політичною традицією. Зазначається про закріплення окремим законом принципу успадкування королівської влади старшим представником роду Асдінгів. Наводяться особливості взаємовідносин у середовищі правлячої династії. Визначаються основні атрибути королівської влади, серед яких войовничість, харизма тощо. Вказується про дискусійність окремих аспектів предмету дослідження.

Ключові слова: інститут королівської влади, Вандало-аланське королівство, Гейзерік, Африка, Гунерік, Аріанська Церква, Асдінги, *domus regia*.

Дослідження політичних систем германських королівств, що утворилися на території Західної Римської імперії залишається значною мірою фрагментарним та дискусійним. Не існує цілісної оцінки владних інститутів варварських держав, котрі зазвичай характеризуються виключно у контексті військово-політичної діяльності цих держав. Дослідження покликано розкрити окремі моменти функціонування інституту королівської влади у Вандало-аланському королівстві. Воно зумовлюється відсутністю одноставної оцінки окремих складових політичної системи королівства (інститут королівської влади, роль Церкви та знаті, проблема відносин усередині правлячої династії тощо), а також відсутністю досліджень, присвячених проблемі в сучасній українській історіографії.

Метою дослідження є визначення ролі та місця інституту королівської влади в політичній системі Вандало-аланського королівства. Метою дослідження зумовлюється виконання наступних завдань: визначення чинників, що вплинули на формування інституту королівської влади та забезпечили його легітимізацію, характер взаємовідносини в середовищі правлячої династії та з Церквою, роль впливу вказаних факторів на функціонування політичної системи держави.

В сучасній історичній науці проблема залишається дискусійною та слабо розробленою. Зокрема, одна із перших спроб характеристики інституту королівської влади належить французькому історику Крістіану Куртуа [9]. Так, ним була розроблена детальна генеалогія королівської династії Асдінгів [9, с.390–404]. Вона активно використовується більшістю дослідників вандалської історії і сьогодні. Проблеми також торкалися німецький історик Ганс-Йоахім Діснер [3], польські дослідники Єжи Стжельчик [18] та Марек Вільчинський [21]. В їхніх працях інститут королівської влади представлений побічно в контексті військово-політичної історії Вандало-аланського королівства. Вони зображають владу вандало-аланських королів абсолютною, що не залежала від жодних зовнішніх факторів. Подібну думку висловила сучасна російська дослідниця Ірина Гушкіна [2] (особливістю її праці є відображення інституту королівської влади виключно на основі “Вандалської війни” Прокопія Кесарійського [7; 16]), котра вказувала на абсолютний характер королівської влади та відсутність широкої опори і державного апарату. Однак вона відзначала, що такі висновки можна робити, спираючись виключно на “Вандалську війну”, а із залученням інших джерел цілком імовірна їхня зміна. Відмінної думки дотримується сучасний російський дослідник Іван Копилов [5; 6], який стверджує про слабкість королівської влади, зумовленої її залежністю від Аріанської Церкви та протистоянь усередині королівського дому (*domus regia*).

Ознаки та особливості інституту влади у варварських королівствах визначалися впливом трьох історико-культурних традицій: германською, римською та церковною. Германська традиція привнесла поняття харизми – особливих якостей сакрального характеру, які в сумі повинні приносити успіхи у війнах, мир та достаток народові. Джерелом харизми виступав рід, або не рідко і сам народ, що забезпечувало можливість втрати харизми правителем, а відповідно права на панування. Вплив римських традицій полягав у легітимізації влади шляхом прийняття відповідних законодавчих актів та піднесенні ролі короля над рештою представників *gentes*. У той час як церковна традиція забезпечувала божественне походження королівської влади [1, с.79].

Відповідні принципи проявлялися у політичній системі Вандало-аланського королівства, де ключовою фігурою був король. Його взаємовідносини із членами *domus regia* та Церквою складала основу політичної системи. Особливістю системи управління та ідентичності вважаємо перенесення імені народу Асдінгів на представників керівної династії *gentes*, що закріпилося після 418 р. Основні атрибути королівської влади, незважаючи на певну модифікацію в V ст., сягали своїм корінням до традицій перших відомих правителів.

Так, римський історик Діон Кассій (грец. *Δίων Κάσσιος*, лат. *Lucius Claudius Cassius Dio Cocceianus*; *155 – † бл. 235 р.) під 171/172 рр. повідомляв, що асдінгів очолювали Раос (*Ρᾱός*) і Раптос (*Ράπτος*), підкреслюючи військовий аспект їхньої влади [8, с.14–17; 4, с.159–160; 14, с.256]¹. Також військові функції двох правителів (*duces*) вандалів – Амбрі (*Ambri*) та Ассі (*Assi*) підтверджуються пам'яткою *Origo gentis Langobardorum*² [15, с.2]. Джерела не називають названих очільників королями, використовуючи характерний для III ст. титул *dux*, яким називали військового ватажка. Першим одноосібним королем вандалів (*rex Vandalorum*) під час протистояння з готами в 330-х рр. джерела нотують Візімара (*Visimar*), котрий також виступає в ролі воєначальника [13, с.149].

Отже, перші згадки вандальських правителів II–III ст. вказують на військовий характер королівської влади. Не відомо, втім, нічого про відмінність між правителями та племінною знаттю, а також про розмежування повноважень (окрім військових) очільників.

У V ст. вандальський король – це насамперед воїн на зразок попередників II–IV ст. Володарі часто самостійно очолювали військові походи, що вважалося невід'ємним їх обов'язком. Віктор Вітєнський (*Victor Vitensis*, середина – друга половина V ст.) у характерний спосіб інколи називав Гейзеріка (вандал. *Gaisarīx* лат. *Gaisaricus*, *Geisericus*; король в 429 – 477) *dux* [19, с.2]. За словами Прокопія (грец. *Προκόπιος*, лат. *Procopius*; * бл. 500 – † після 562), той прекрасно володів військовою справою [16, с.30]. Більшість його наступників самостійно очолювала військові вправи. І тільки передостанній король, Гільдерік (вандал. *Hildirīx*, лат. *Hildirix*, *Hildericus*, грец. *Χιλντέρικ*; 523–530), не любив війни. За його правління походи очолював його племінник [16, с.84]. Така не войовничість стала одним із приводів його змищення із трону Геліміром (вандал. *Geilamīr*, лат. *Gelimerus*, грец. *Γελίμερος*, *Γκεϊλαμίρ*; 530–534) в 530 р. [16, с.84, 86].

¹ “ὅτι Ἄστιγγοι, ὧν Ῥᾱός τε καὶ Ῥάπτος ἠγοῦντο, ἦλθον μὲν ἐς τὴν Δακίαν οἰκῆσαι ἐλπίδι τοῦ καὶ χρήματα καὶ χώραν ἐπὶ συμμαχίᾳ λήψεσθαι, μὴ τυχόντες δὲ αὐτῶν παρακατέθεντο τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας τῷ Κλήμεντι ὡς καὶ τὴν τῶν Κοστούβῳκων χώραν τοῖς ὄπλοις κτησόμενοι,” (“Асдинги, на чолі котрих стояли Раос та Раптос, прийшли в Дакію разом із сім'ями, очікуючи отримати гроші та землі в заміні союзу. Але не отримавши очікуваного, залишили під захистом Клеменса жінок та дітей, спробували силою зброї завоювати землі костобоків”).

² “*Moverunt se ergo duces Wandalorum, id est Ambri et Assi*” (Потім рушили князі вандалів, іменами Амбрі та Ассі).

До атрибутів королівської влади І.Копилов зараховує й харизму, яка, на його думку, зазнала глибокої романізації. На основі повідомлення Віктора Вітенського [19, с.16], серед причин страти старшого сина Теодоріка (лат. *Theodoricus*, грец. *Θεοδέρικος*, *Θεοδώριχος*), історик назвав настановлення того у великих науках (*magis litteris institutus*), тобто отримання античної освіти [5, с. 168].

Обов'язковим аспектом королівської влади вандалів було її божественне походження – “<...> як сказано, владу він отримав від Бога <...>”¹ [13, с.102], неодноразово підтверджену джерелами². Відповідно володарі виступали покровителями Церкви, як Аріанської, так і Католицької. Якщо перша користувалася загальною підтримкою, інша піддавалася систематичним переслідуванням, інтенсивність яких залежала винятково від волі короля [18, с.216]. *Rex Wandalorum et Alanorum* був верховним захисником аріанства, засвідченою проаріанською політикою більшості королів (за винятком Гільдеріка) [20, с.197].

Відносини короля із Церквами належать до ексклюзивних. І.Копилов вважає, що аріанська громада користувалася колосальними привілеями в королівстві лише завдяки слабкості королівської влади. Слабкістю він також пояснював суперечливу політику вандальських королів щодо Католицької Церкви – від кривавих репресій, що повинні були утвердити авторитет королівського дому серед афро-римлян до політики віротерпимості, задля забезпечення підтримки окремих верств міського населення в конкретних політичних діях [6]. Проте, на нашу думку, версія вченого позбавлена рації, бо джерела містять немало фактів чіткої залежності Аріанської Церкви від короля.

Аріанське духівництво ставало єпископами та наближеними королівського дому або окремих членів керівної династії. В останні роки правління Гейзеріка або ж на початку правління Гунеріка (вандал. *Hünarix*, лат. *Huniric*, *Hunericus*, грец. *Γουνέρικ*; 477 – 22.12.484) для підняття авторитету власних єпископів в дискусіях з католиками їм присвоїли титул патріарха. Одним із перших його носіїв після 477 р. нотується відомий пресвітер Юкунд (*Jucundus*) [19, с.11], досі названий лише єпископом [19, с.16]. Ймовірно, такий сан функціонував тільки при Гунеріку, адже ані до, ні після нього в Вандало-аланському королівстві нам не відомі єпископи іменовані патріархами. Формально вони відповідали за заміщення різноманітних посад при королівському дворі й залишалися особливо близькі королівській династії. У повідомленні Віктора з Віти читаємо: “Саме в цей час Гейзерік закликав своїх єпископів та наказав їм щоб в його палаці на посади призначалися тільки діти аріан”³ [19, с.11]. Архієреї також розпоряджалися конфіскованим майном [19, с.40], виконували функції королівських чиновників та намісників. Наприклад, єпископ Антоній (*Antonius*) був королівським намісником області на кордоні з Тріполітанією (сучасна західна Лівія)*, де командував залогою та здійснював нагляд за тими, хто перебували тут у вигнанні [19, с.51]. Залежність аріанського духівництва від короля, на наш погляд, очевидна.

З часів Гейзеріка у Вандало-аланському королівстві сильна королівська влада із прерогативами керівництва флотом та армією, верховною судовою владою, управлінням казною, володінням землею та визначенням внутрішньої і зовнішньої політики остаточно закріпилася [21, с.216]. Офіційним титулом правителів був *Rex Wandalorum et Alanorum* [19, с.22], використання якого фіксується джерелами від часів Гунеріка, проте ймовірно використовувалося швидше. Титулярне право на владу короля над

¹ “*a divinitate, ut fertur, accepta auctoritate diu regnans*”.

² Віктор Вітенський передає публічну заяву Гунеріка: “*in provinciis a Deo nobis concessis...*” (“в провінціях, що нам від Бога дісталися...”) [19, с.22].

³ “*Ipso enim Geisericus praeceperat tempore suadentibus episcopis suis, ut intra aulam suam filiorumque suorum nonnisi Arriani per diversa ministeria ponerentur*”.

* Йдеться про колишню римську провінцію Тріполітанію розташовану на території сучасної північно-західної Лівії.

двома народами, імовірно, сягало 418 р. Окрім нього, щодо королів уживалися титули й римські епітети імператорської гідності* *gloriosus, potestas regia, magnificentia tua* [19, с.22], *dominus* [3, с.134] *etc.* Одним із зовнішніх атрибутів королівської влади вважався пурпуровий плащ, прерогатива носіння якого в цивілізованому світі стосувалася винятково імператора [16, с.280]. У здійсненні повноважень королю допомагав апарат чиновників¹, на чолі із *praepositus regni* [19, с.16, 22].

Генеалогія королів Асдінгів сягає Годагізеля (вандал. *Gôdagisl*, лат. *Godigiselus, Godagisil*, грец. *Γοῦτιγίτζελ*; *459 – †31.12.406), котрий загинув під час переправи через Рейн у сутичці із франками 31 грудня 406 р. Його наступником став Гундерік (вандал. *Guntharîx*, лат. *Gundericus*, грец. *Γουντέρικ*; *379 – †428) [17, с.463; 16, с.28], якого в 428 р. змінив брат Гейзерік [12, с.21]. Франкський хроніст Фредегар (лат. *Fredegarius Scholasticus*, VII ст.) повідомляв, що вандалів у переправі через Рейн очолив Хрокус (*Chrocus*, IV–V ст.) [10, с.84], якого М.Вільчинський, попри “мовчання” інших джерел, вважає королем салінгів [21, с.16]. Григорій Турський (лат. *Gregorius Turonensis*; *538/539 – †593/594) також стверджував, ніби в Галлію вандалів привів Гундерік [11, с.36]².

Відтак успадкування королівської влади фактично відбувалося за чоловічою лінією від Годагізеля до старшого сина Гундеріка, а пізніше – молодшого Гейзеріка. Це полегшує розуміння системи престолонаслідування у вандалів, а пізніше у Вандало-аланському королівстві. Як відомо, Гейзерік закріпив принципи успадкування влади після своєї смерті на законодавчому рівні³. Після його смерті владу успадкував найстарший серед синів – Гунерік, а після нього найстарший із його нащадків, а саме – племінники Гунтамунд (вандал. *Gunthamund*, лат. *Gunthamundus*, грец. *Γκοῦνθαμουντ* 484 – 3.10.496), Трасамунд (вандал. *Thrasamund*, лат. *Thrasamund*, грец. *Θράσαμουντ*; 496 – 7.06.523), і тільки пізніше син Гунеріка Гільдерік. На нашу думку, письмове затвердження Гейзеріком принципу сеньйорату лише підтвердило практичний стан справ, відомий у вандалів за звичаєвим правом. Задля усунення непорозумінь він не вносив жодних змін, втім лише стративши дружину та синів свого брата [19, с.16].

Змінити принцип успадкування трону намагався Гунерік, котрий висував у спадкоємці одного із своїх синів, переслідуючи родини легітимніших Теодоріка і Гентона (*Gento*). Зокрема, на страту віддали дружину та старшого сина Теодоріка. У вигнанні опинилися й інші його племінники [19, с.16]. Спроба змінити чинний принцип успадкування престолу стала причиною пошуку порозуміння із Католицькою Церквою. Повністю зреалізувати свої плани щодо зміни престолонаслідування Гунерікові завадила смерть [19, с.16], але й при житті здобути підтримку католицького африканського духівництва йому не вдалося [19, с.44].

Система престолонаслідування ускладнювала відносини в середовищі керівної, винятково вандальської династії Асдінгів. Слід нагадати, що спочатку ім'я Асдінги використовувалося для означення одного із вандальських *gentes*, що прийняло участь у формуванні *Regnum Vandalorum et Alanorum*. Після 418 р., за повідомленням Ідація (*Hydatii Lemici, Idatius, Idacius*; бл. 394–469), хоча алани й підпорядкувалися (*se patrocinio subiugarent*) королю Гундеріку [12, с.19], все ж залишалися впливовою силою в

* Імператорська влада в Римській імперії супроводжувалася певною титулатурою та епітетами що вживалися до особи імператора. Основним титулом був *August*, також використовувався *Caesar*. Обидва титули складали частину імені правителя. В період Пізньої Імперії (IV–V ст.) у зверненні до імператора зазвичай використовувалося слово *dominus* (пан, господар, володар), також використовувався цілий ряд епітетів, що повинні були підкреслити імператорську величність: *gloriosus* (славнійший), *potestas regia* (королівська влада), *magnificentia tua* (твоя величність), *maiestas principis* (великий правитель) *etc.*

¹ Серед інших чиновників зустрічаються такі: *notarius*: [19, с.23]; *primiscrinarius, referendarius, minister regis* [9, с.224; 17, с.475].

² “... *cum Gunderico rege in Gallias ruunt*” (з королем Гундеріком в Галлію направилися).

³ Його текст не зберігся, але дані про нього присутні у Віктора Вігенського [19, с.16], Прокопія Кесарійського [16, с.72] та Йордана [13, с.102].

державі, становили знать, впливали на перебіг політичного життя. З цього часу для позначення народу використовується виключно термін *Vandali*, тоді як *Asdingi* іменуються представники правлячої династії.

У рамках запропонованої концепції королівської влади, за словами І.Копилова, вандало-аланський король ділив владні повноваження зі своїми родичами – представниками *domus regia*. Окрім них *domus regia* становили члени їхніх сімей із своїми свитами (*cognati, domestici, amici*). На його думку, такі умови робили королівську владу дуже слабкою. Кожен член королівського дому трактував заповіт Гейзеріка на власний розсуд та настоював на власному праві на королівський престол. Тому єдиним шляхом укріплення королівської влади залишалися силові методи [5, с.169]. Така думка не знаходить однозначного підтвердження джерел, котрі дозволяють висунути два суттєві зауваження.

По-перше, відомо тільки три пов'язані із престолонаслідуванням випадки протистояння у середині династії Асдінгів. Перші два – це репресії королів проти прямих домів-спадкоємців з метою забезпечення успадкування своїми дітьми. Йдеться про страту Гейзеріком своїх племінників та репресії Гунеріка проти сімейств Теодоріка і Гентона [19, с.16]. Третій випадок стосується перевороту Геліміра, завершеного позбавленням престолу короля Гільдеріка та переслідуванню частини його дому. При цьому із повідомлення Прокопія зрозуміло, що Гелімір був спадкоємцем Гільдеріка. Причинами ж перевороту стали згадані раніше невоєвничість короля, поразки у війні із маврусіями та провізантійська і прокатолицька позиції Гільдеріка [16, с.84–86]. Єдиним підтвердженням застосування силових методів з метою зміцнення королівської влади залишається повідомлення Проспера під 442 р. про репресії спрямовані на представників родової аристократії [17, с.479]. Відтак силові методи в умовах внутрішньодинастичних протистоянь, як бачимо, не вважалися основними.

По-друге, запропонована концепція монолітної структури *domus regia*, котра обмежувала владу володаря теж не може бути беззастережно прийнята. Факт існування королівського дому залишається беззаперечним, проте він не відзначався єдністю. Умови престолонаслідування, затвержені Гейзеріком забезпечували існування одразу кількох домів [19, с.16]. Джерела свідчать, що кожен із синів Гейзеріка утворив власний *domus*, представники якого (по чоловічій лінії) “стояли у черзі” на успадкування престолу. Залежно від свого віку вони по черзі й обіймали королівський престол. У Віктора Вітенського згадано два таких дома – Теодеріка та Гентона, з якими боровся Гунерік задля введення прямого престолонаслідування (від батька до сина) [19, с.16]. Звісно, вони володіли певними матеріальними та людськими ресурсами, які дозволяли їм почуватися самодостатньо, мали слуг, котрі відали їхнім майно (володіннями) – *procurator domeni*¹. Окрім того, Гелімір, обґрунтовуючи свою мотивацію перевороту проти Гільдеріка, зазначав, що потрібно “<...> забрати у Гільдеріка царську владу, як у чоловіка не воєвничого, що стерпів поразку від маврусіїв та хоче віддати вандальську державу василевсу Юстину, для того щоб верховна влада не дісталася йому (тобто Геліміру. – С. Д.), який належав до іншого дому <...>” (виділення наше. – С. Д.)² [16, с.84–86; 7, с.201]. Тобто на правління однієї династії відбувався вплив одразу кілька конкурентних між собою домів. Згаданий Гелімір був внуком Гентона, і відповідно належав до його дому. Також, на думку Ірини Гущиної, це засвідчує міцність королівської влади винятково від авторитету короля та його здатності утримати владу у своїх руках [2].

¹ “*Felicem... procuratorem domus filii regis...*” (filii regis – мається на увазі Теодорик) [19, с.11]; “... *nomine Saturum... (... procurator domus Hunirici)...*” [19, с.12].

² “ἀναπειθεί ἀφελέσθαι μὲν Ἰλδέριχον τὴν βασιλείαν, ὡς ἀπόλεμόν τε καὶ ἡσσημένον πρὸς Μαυρουσίωv, καὶ Ἰουστίνω βασιλεῖ καταπροδίδόντα τὸ τῶν Βανδύλων κράτος, ὡς μὴ ἐς αὐτὸν ἐκ τῆς ἄλλης οἰκίας ὄντα ἢ βασιλεία ἦκοι”.

Таким чином, 418 року було утворено Вандало-аланське королівство, влада в якому належала представникам династії Асдінгів. Політична система новоутвореного королівства відзначалася особливим акцентом на інституті королівської влади та його відносинах із представниками правлячої династії і Церкви. Легітимність королівської влади зумовлювалася наявністю певного ряду ознак: харизми (що трансформувалася у освіченість), побожності (полягала у захисті Аріанської Церкви) та право на успадкування згідно законів Гейзерика. Також яскраво проявляється військовий характер королівської влади. Ці елементи, разом із принципом божественного походження влади визначали легітимність правителя, та наділяли його широкими повноваженнями. Недотримання окремих вимог могли коштувати правителю трону, як це було у випадку із Гільдеріком, що, у свою чергу, робило залежною королівську владу від особи правителя. Специфікою політичної системи виступали існування в середовищі *domus regia* ряду окремих домів, лідери яких формували “чергу” на королівський престол. Також, джерела свідчать про залежність Аріанської Церкви від короля та використання її кліру для несення державної служби.

1. Бойцов М. А. Власть правителя / М. А. Бойцов // Словарь средневековой культуры / под ред. А. Я. Гуревича. – М. : РОССПЭН, 2003. – С. 78–91.
2. Гущина И. Королевская власть в королевстве вандалов в Северной Африке (по данным “Войны с вандалами” Прокопия Кесарийского) [Электронный ресурс] / И. Гущина. – Режим доступа : <http://jotunheim.narod.ru/irene.htm>.
3. Диснер Г.-И. Королевство вандалов / Ганс-Йоахим Диснер ; пер. с нем. В. Л. Санина, С. В. Иванова. – С. Пб. : Евразия, 2002. – 224 с.
4. Кассий Дион Коккейан. Римская история Книги LXIV–LXXX / Кассий Дион Коккейан ; пер. с древнегр. ; под ред. А. М. Махлюка, коммент. и статья А. В. Махлюка. – С. Пб., 2011. – 456 с.
5. Копылов И. А. Правовые основы власти вандальского короля (проблема соотношения римских и германских элементов) / И. А. Копылов // Древнее право. – 2004. – № 14. – С. 166–182.
6. Копылов И. А. Арианская церковь в Вандальской Африке V–VI вв. по данным “Истории гонений” епископа Виктора из Виты: иерархия и особенности вероучения [Электронный ресурс] / И. А. Копылов // Новый исторический вестник. – 2006. – № 2 (15). – Режим доступа : http://www.nivestnik.ru/2007_1/07.shtml.
7. Прокопий Кесарийский. Война с персами. Война с вандалами. Тайная история / Прокопий Кесарийский ; пер., статья, коммент. А. А. Чекаловой. – М. : Наука, 1993. – 572 с.
8. Cassius, Dio. Roman History: in nine volumes. Vol. IX / Dio Cassius. – London : William Heinemann ; Cambridge : Harvard University Press, 1955. – 572 p.
9. Courtois Ch. Les Vandales et L’Afrique / Ch. Courtois. – Paris : Arts et métiers Graphiques, 1955. – 455 p.
10. Fredegarii Scholastici. Chronicarum quae dicuntur / Fredegarii Scholastici // Fredegarii et aliorum chronica. Vitae sactorum / Edidit B. Krusch. – Hannoverae : Impensis Biblioplii Hahniani, 1888. – 579 p.
11. Gregorii episcopi Turonensis. Historiarum libri X / Gregorii episcopi Turonensis / Cvraverunt B. Krusch et Wilhelmvs Levison. – Hannoverae : Impensis Biblioplii Hahniani, 1951. – 641 p.
12. Hydatii Lemici Continuatio chronicorum Hieronymianorum / Hydatii Lemici // Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. Vol. II / Ed. Teodorus Mommsen. – Berolini, 1894. – P. 1–36.
13. Iordanis. De origine actibusque getarum / Iordanis // Iordanis. Romana et Getica / Recensevit Teodorus Mommsen. – Berolini, 1882. – P. 53–138.
14. Kozłowski J.-K. Najdawniejsze dzieje ziem polskich / J.-K. Kozłowski, P. Kaczanowski. – Kraków, 1998. – 382 s.
15. Origo gentis Langobardorum // Scriptores rerum Langobardicarum et Italicarum. Saec. VI–IX. – Hannoverae : Impensis Biblioplii Hahniani, 1878. – S. 1–6.
16. Procopius. History of the war / Procopius / with an English translation by H. B. Dewing in six volumes. Vol. II : books III and IV. – London : William Heinemann ; New York : G. P. Putnam’s sons, 1916. – 488 p.
17. Prosperi Tironis epitome chronicon ed. primum a. CCCXXXIII, continuata ad a. CCCCLV / Prosperi Tironis // Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. Vol. I / Ed. Teodorus Mommsen. – Berolini, 1892. – P. 341–499.
18. Strzelczyk J. Wandalowie i ich Państwo Afrykańskie / J. Strzelczyk. – Warszawa, 2005. – 392 s.
19. Victor Vitensis. Historia persucutines Africanae provinciae sub Geiserico et Hunirico regibus Wandalorum / Victor Vitensis. – Berolini, 1879. – 98 p.

20. Victoris Tonnennensis episcopi chronica ad a. DXLVIII / Victoris Tonnennensis // Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. Vol. II / Ed. Teodorus Mommsen. – Berolini, 1894. – P. 163–206.
21. Wilczyński M. Zagraniczna i wewnątrzna politka afrykańskiego państwa Wandalów / M. Wilczyński. – Kraków : Wyd. Naukowe WSP, 1994. – 278 s.

В статье рассматривается проблема функционирования института королевской власти в Византийском королевстве. Указывается на соединение германских и римских элементов с христианской политической традицией. Отмечается о закреплении отдельным законом принципа наследования королевской власти старшим представителем рода Асдингов. Приводятся особенности взаимоотношений в среде правящей династии. Определяются основные атрибуты королевской власти, среди которых воинственность, харизма и тому подобное. Указывается на дискуссионность некоторых аспектов предмета исследования.

Ключевые слова: институт королевской власти, Византийское королевство, Гейзерих, Африка, Гунерих, Арианская Церковь, Асдинги, domus regia.

The scientific work dedicated to the problems functioning Institute of royal power in the Kingdoms of the Vandals and Alans. Specifies a combination of Germanic and Roman elements of the Christian political tradition. Reported about the securing a separate law principle of inheritance of royal power senior representative of the family Asdings. We give peculiarities of the relationship among the ruling dynasty. Identifies the key attributes of royal power, including militancy, charisma etc. Indicated on the contradiction of certain aspects of the research subject.

Keywords: Institute of royal power, Kingdom of the Vandals and Alans, Genserich, Africa, Huneric, Arian Church, Hasdingi, domus regia.

УДК 94 (363) (450)
ББК 63.3 (0)

Андрій Павлюк

ФРАНКСЬКЕ ТА ЛАНГОБАРДСЬКЕ ВІЙСЬКО: ОРГАНІЗАЦІЯ, ОЗБРОЄННЯ, ЧИСЕЛЬНІСТЬ*

У статті здійснено порівняльний аналіз франкського та лангобардського війська. Прослідковано спільні та відмінні риси в організації, озброєнні та чисельності військ. Висвітлено вплив римського, візантійського, азійського (кочового) військового мистецтва на франкське та лангобардське озброєння, стратегію і тактику.

Ключові слова: франки, лангобарди, військо, організація, озброєння, чисельність.

Вивчення військового мистецтва франків і лангобардів в VI–VII ст. має важливе значення для вирішення багатьох інших питань, зокрема генези феодалізму і становлення західноєвропейської державності у ранньому Середньовіччі. Військова справа цих германських народів є складовою частиною проблеми протистояння Візантійської імперії та “варварських” королівств в епоху Великого переселення народів.

З огляду на це, актуальність дослідження військової справи “варварських” королівств обумовлена науковою складовою, оскільки дана проблематика дотепер залишалася поза увагою українських науковців. Джерельну базу дослідження складають нарративні та законодавчі пам’ятки. Серед перших виокремлюємо свідчення Діодора Сицилійського [5], Публія Корнелія Тацита [16], Сидонія Аполлінарія [22], Йордана [6], Прокопія Кесарійського [13], Агафія Мірнейського [1], Григорія Турського [17, 19], Павла Диякона [21]. Натомість законодавчі джерела представлені Салічною [14] та Ріпуарською [20] правдами і Едиктом Ротарі [18].

З масиву історіографічного доробку на окрему увагу заслуговують праці П.Вінклера [2], Г.Дельбрюка [4], І.Дворецької [3], Ф.Кардіні [7], Ф.Контаміна [8], Т.Маль-

* Збір, підготовка та публікація матеріалу стали можливими завдяки усебічній підтримці фундації “Polskiego Komitetu ds. UNESCO”. Висловлюю вдячність за цінні консультації Анеті П’єньонж і Єжи Пищаку з Інституту історії Варшавського університету.